

*****

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

*****

УДК 349.3

А.В. Пшонка

кандидат юридичних наук, народний депутат України

СУТНІСТЬ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню теоретичних питань, пов'язаних із проведенням виховної роботи в органах прокуратури України. Досліджено сутність, зміст та напрями виховної роботи. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення виховної роботи в органах та підрозділах прокуратури України.

Ключові слова: виховна робота, прокурор, прокуратура України, суб'єкти та об'єкти виховної роботи, етика поведінки.

Останнім часом особливої актуальності набувають питання підвищення ефективності діяльності органів прокуратури, що, у свою чергу, передбачає необхідність пошуку та обрання нових підходів до відбору, професійної підготовки, розстановки, адаптації, виховання, навчання й супроводження діяльності відповідних фахівців. Здійснення органами прокуратури України діяльності, яка спрямована на утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку, захист прав і свобод громадян та інтересів держави, значною мірою залежить від ефективного функціонування системи кадрового забезпечення, зокрема від належного рівня виховної роботи.

Окремим організаційно-правовим аспектам проблеми кадрового забезпечення правоохоронної діяльності, у тому числі в системі органів прокуратури, присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, В. Авер'янова, М. Ануфрієва, О. Бандурки, М. Бурбики, В. Венедиктова, Є. Поповича, В. Сухоноса та інших, проте наявний стан кадрового менеджменту в органах прокуратури потребує комплексного дослідження, пов'язаного з правовим регулюванням форм та методів роботи з прокурорсько-слідчими кадрами, а також їх розвитком і вдосконаленням. Аналіз наукових праць у галузі адміністративно-правової науки, теорії управління, юридичної психології, теорії і практики прокурорської діяльності дає змогу зробити висновок про недостатню теоретичну розробленість основних напрямів і компонентів кадрового забезпечення працівників прокуратури, у тому числі виховної роботи. Зазначене вище зумовлює необхідність подальших розробок

у цій сфері та актуальність дослідження цієї проблематики.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних знань, чинного законодавства України, відповідних підзаконних нормативно-правових актів та узагальнень практики їх реалізації визначити сутність виховної роботи в органах прокуратури України.

Наукова новизна нашого дослідження полягає в спробі з використанням сучасних методів пізнання та урахуванням новітніх досягнень правової науки дослідити проблемні питання здійснення виховної роботи в органах прокуратури України та сформулювати авторське бачення шляхів їх вирішення.

Як і будь-яке інше матеріальне та духовне явище, виховна робота в органах прокуратури є складним утворенням, тобто системою. Під системою в науці розуміють сукупність елементів, що перебувають у відносинах і зв'язках між собою та утворюють певну цілісність, єдність [10, с. 427]. Термін "система" є давньогрецького походження й означає порядок, зумовлений планомірним, правильним розташуванням частин цілого. Єдність системи виявляється в такій взаємозалежності її компонентів, коли зі зміною одного з них змінюються й усі інші, що впливає на систему в цілому. Незважаючи на досить поширене поняття "система", досі не існує загальноприйнятого його визначення. У літературі, особливо філософській, можна зустріти різні тлумачення цього поняття, які відображають різні його аспекти. Так, відповідно до філософської концепції, система – це сукупність елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним, яка утворює цілісність, єдність, кожний компонент системи, у

свою чергу, є окремою системою, а кожна система являє собою один з компонентів більш широкої системи [4].

Основними характеристиками будь-якої системи є структура її елементів, розподіл функцій між ними, взаємозв'язок елементів структури всередині неї та з навколишнім оточенням [12]. Як правило, під системою розуміють сукупність компонентів, що взаємодіють [6, с. 34; 11, с. 66]. На думку В.Н. Садовського, система – це упорядкована певним чином велика кількість елементів, що взаємопов'язані й утворюють відповідну цілісність [8, с. 173]. Будь-яка соціальна система – це, перш за все, сукупність компонентів, частин, елементів. Зазначені складові можуть належати до різних рівнів організації соціальної системи та відповідно формувати окремі блоки, структурні утворення всередині системи [9]. У найбільш широкому розумінні термін “система” вживають для характеристики різноманітних явищ і трактують як правильність у розташуванні частин, конкретний порядок, форму устрою, організацію діяльності тощо.

Теорія систем як наукова методологія використовує більш чітко визначення терміна “система”, де остання розглядається як цілісне утворення, що, до речі, є дуже близьким до буквального перекладу цього слова з грецької – “ціле, що складене із частин”. Іншими словами, система – це комплекс елементів, що взаємодіють і в своїй єдності створюють певну цілісність.

Виходячи із загальнонаукового поняття “система”, вважаємо, що система виховної роботи в органах прокуратури – це комплекс взаємозалежних правових, організаційних, економічних, психолого-педагогічних заходів щодо виховання працівників системи органів прокуратури України в дусі неухильного дотримання та захисту прав і свобод людини й громадянина, служіння інтересам суспільства та держави, виконання вимог закону й професійної етики працівників прокуратури.

Сутність виховної роботи в органах прокуратури зумовлена специфікою державної служби в прокуратурі, роллю й місцем органів прокуратури в системі державно-правових інститутів, характером покладених на них завдань і виконуваних ними функцій. Під вихованням розуміють процес цілеспрямованого та систематичного впливу на прокурорського працівника з метою формування світогляду й професійних навичок, необхідних для забезпечення сумлінного та ефективного виконання ним своїх службових обов'язків.

Правову основу регулювання відносин у сфері виховної роботи серед працівників прокуратури становлять Конституція України від 28.06.1996 р. № 254, Закони України “Про прокуратуру” від 05.11.1991 р. № 1789І, “Про правила етичної поведінки” від 17.05.2012 р. № 4722, “Про захист сус-

пільної моралі” від 20.11.2003 р. № 1296, “Про засади запобігання і протидії корупції” від 07.04.2011 р. № 3206, процесуальне законодавство, Дисциплінарний статут прокуратури України, затверджений Постановою Верховної Ради України від 06.11.1991 р. № 1796, Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури, що затверджений наказом Генерального прокурора України від 28.11.2012 р. № 123, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України з питань, що стосуються організації діяльності органів прокуратури, накази Генерального прокурора України.

Слід зазначити, що в органах прокуратури на сьогодні склалася система виховної роботи, яка являє собою сукупність трьох груп взаємозалежних і взаємозумовлених елементів [5, с. 74].

Перша група – структурні елементи, тобто такі елементи, з яких складається структура виховної роботи. Під структурою виховної роботи розуміють побудову та внутрішню форму організації системи, що виступає як єдність елементів і стійких зв'язків між ними. До елементів, які складають структуру виховної роботи, необхідно зарахувати такі: мету, завдання, зміст, об'єкт, ефективність, суб'єкти, засоби, форми та методи [5, с. 76].

Друга група – елементи організації, тобто такі елементи, які зумовлюють життєдіяльність і самоорганізацію системи виховної роботи, зв'язки та відносини між усіма іншими її елементами. До них належать: підготовка й ухвалення рішення, перевірка його виконання.

Третя група – змістовні елементи виховної роботи, до яких належать такі види виховання: політичне, професійне, трудове, правове, моральне, естетичне, екологічне, фізичне тощо.

Мета виховної роботи в органах прокуратури полягає у формуванні правосвідомості працівників органів прокуратури України, системи цінностей і професійно значущих властивостей особистості, необхідних для бездоганного виконання службових обов'язків.

До основних завдань здійснення виховної роботи в органах прокуратури належать такі:

- формування в працівників прокуратури нетерпимого ставлення до злочинів, інших правопорушень, незалежно від того, ким вони були вчинені; виховання працівників у дусі неухильного дотримання Конституції України та законів;
- формування світогляду та системи цінностей працівників прокуратури, а також професійно значущих психологічних і моральних якостей, необхідних для ефективною праці, готовності до виконання службових завдань у будь-якій обстановці;
- розвиток у кожного працівника позитивної мотивації до праці, прагнення до

постійного досягнення високих результатів у роботі, уважного ставлення до громадян, усвідомлення особистої відповідальності за виконання службових обов'язків і завдань, що стоять перед прокуратурою України;

- створення умов для найбільш повної професійної самореалізації працівників органів прокуратури, розвитку їхніх здібностей і творчого потенціалу, постійного духовного та фізичного вдосконалювання, підтримки здорового способу життя;
- запобігання професійній деформації.

До основних принципів виховної роботи в органах прокуратури зараховують законність; системність, безперервність і обов'язковість виховного процесу; різноманіття форм, методів і засобів, які використовуються для забезпечення ефективності виховання; індивідуальний підхід до формування та розвитку необхідних ділових і особистих якостей у працівників прокуратури; об'єктивність оцінки діяльності працівників прокуратури, вимогливість та справедливість; наукову обґрунтованість [2, с. 31].

Належна реалізація зазначених принципів сприятиме забезпеченню ефективного здійснення виховного процесу в органах прокуратури України за такими напрямками:

- професійний – формування сумлінного та відповідального ставлення до службових обов'язків, прагнення до найбільш повної реалізації здібностей і професійних якостей в інтересах якісного виконання службових обов'язків. Цей напрям включає формування позитивної мотивації до праці; конкретизацію цілей і завдань службової діяльності; самореалізацію особистості в процесі професійної діяльності; націленість на досягнення високих результатів у роботі; здатність у межах своєї компетенції ефективно виконувати вимоги законодавства України та досягати конкретних результатів, уміння прогнозувати й реалізовувати плани свого професійного зростання;
- історико-патріотичний – усвідомлення особистої відповідальності за долю держави, вірність традиціям української прокуратури щодо захисту прав і свобод людини та громадянина. Патріотичне виховання працівників системи прокуратури ґрунтується на найважливіших духовно-моральних і культурно-історичних цінностях, накопичених у процесі життєдіяльності нашого суспільства та держави, національної самосвідомості;
- психологічний – укомплектування кадрового корпусу органів прокуратури інтелектуально розвиненими, морально та емоційно стійкими фахівцями, які за своїми психологічними характеристика-

ми здатні успішно вирішувати складні та відповідальні завдання в будь-яких умовах професійної діяльності [2, с. 37].

Цілі та завдання виховної роботи розкриваються в її змісті. Під змістом прийнято розуміти сукупність наукових ідей, поглядів, концепцій, суспільних ідеалів, які необхідно передати особовому складу з метою формування в нього необхідних професійних якостей.

Одну діяльність від іншої значною мірою відрізняє саме її об'єкт [1, с. 79]. У системі виховної роботи визначальна роль належить об'єкту такої роботи. Залежно від його освіченості, культури, ступеня вихованості та професіоналізму визначають зміст і методику виховної роботи, безперервно проводять її й формують склад керівників-вихователів.

Слід зазначити, що працівники, щодо яких здійснюється виховна робота в органах прокуратури, є її об'єктом. Оскільки об'єктом виховної роботи є люди, її результати оцінюють за змінами в їхній свідомості. Під ефективністю виховної роботи слід розуміти співвідношення досягнутих результатів у формуванні в особового складу високих професійних якостей і поставленої суб'єктами виховання мети.

Пізнання об'єкта виховної роботи та вплив на нього з метою досягнення виховного ефекту здійснюються суб'єктом. Суб'єктами виховної роботи в органах прокуратури є:

а) суб'єкти-організатори виховної роботи: керівники органів і підрозділів прокуратури всіх рівнів;

б) суб'єкти-вихователі: безпосередні начальники працівників, наставники;

в) суб'єкти-педагогічні системи: вищі навчальні заклади, курси підвищення кваліфікації, система професійної підготовки працівників в органах прокуратури;

г) суб'єкти самовиховання – усі працівники органів прокуратури [2, с. 48].

Суб'єкт відіграє визначальну роль у системі виховної роботи, він вирішує такі завдання: пізнає сутність і зміст виховної роботи; глибоко проникає в суть соціальних явищ і процесів, що відбуваються в органі (підрозділі), населеному пункті, країні та за кордоном; здійснює організацію, планування, координацію, облік і контроль за виховною роботою; підбирає, виховує, підготовлює в теоретичному та методичному плані кадри вихователів, роз'яснює престижність служби в органах прокуратури і необхідність охорони правопорядку; мобілізує працівників на виконання службових обов'язків на належному рівні.

Виконання завдань формування необхідного кадрового корпусу прокурорських працівників безпосередньо пов'язане зі

зміцненню етичних основ. Важливим кроком у цьому напрямі є прийняття Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури [3], який був схвалений Всеукраїнською конференцією працівників прокуратури 28.11.2012 р. та затверджений наказом Генерального прокурора України від 28.11.2012 р. № 123. Основними завданнями Кодексу є: забезпечення ефективного здійснення працівниками прокуратури своїх професійних обов'язків на підставі додержання принципів верховенства права, законності, суспільної моралі й високої культури; підвищення авторитету органів прокуратури та сприяння зміцненню довіри громадян до них; створення умов для розвитку в працівників прокуратури почуття справедливості, відповідальності, відданості справі, додержання загальнолюдських моральних цінностей, запобігання проявам корупції; формування принципової морально-правової позиції у взаєминах з колегами по службі та керівництвом.

Особливості проведення виховної роботи в органах прокуратури також регламентовані рядом міжнародно-правових документів, зокрема Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р., рішеннями Європейського суду з прав людини, Керівними принципами ООН щодо ролі прокурорів, прийнятими 07.09.1990 р. на Восьмому конгресі, Стандартами професійної відповідальності та основних обов'язків і прав прокурорів, ухваленими Міжнародною асоціацією прокурорів у 1999 р., Європейськими інструкціями з питань етики та поведінки прокурорів (Будапештські принципи), ухваленими Конференцією генеральних прокурорів країн – членів Ради Європи у травні 2005 р. тощо.

Відповідно до професійних стандартів, закріплених у зазначених документах, працівники прокуратури повинні завжди підтримувати честь і гідність своєї професії; поводитись відповідно до закону, правил та етики своєї професії; застосовувати найвищі стандарти чесності й уважного ставлення до громадян; прагнути бути стійкими, незалежними; служити інтересам суспільства та захищати їх. Таким чином, вимоги моральності можна вважати пріоритетними в числі тих, які можуть бути пред'явлені не тільки безпосередньо до службової діяльності працівника прокуратури, а й до відносин, що виникають між ним і підлеглими, відвідувачами, посадовими особами піднаглядних органів, організацій та установ, а також до його поведінки поза службою.

Особливу увагу під час здійснення виховної роботи в органах прокуратури необхідно звертати на недопущення скоєння прокурорсько-слідчими працівниками протиправних проступків та ганебних вчинків. У зв'язку із цим важливого значення набу-

ває проведення профілактично-виховної роботи. До найбільш поширених заходів профілактично-виховної роботи можна віднести такі:

- індивідуальні бесіди з прокурорсько-слідчими працівниками, керівниками, працівниками апарату облпрокуратури;
- заслуховування на засіданнях атестаційних комісій, оперативних нарадах та колегіях керівників міжміськрайпрокуратур і керівників структурних підрозділів про стан службової та трудової дисципліни в колективах;
- вивчення морально-ділових якостей особового складу під час виїздів керівників та інших працівників прокуратур обласного рівня до міжміськрайпрокуратур;
- сприяння проведенню службових розслідувань фактів, пов'язаних із зловживанням службовим становищем, протиправною поведінкою, корупційними діяннями, застосуванням працівниками прокуратури вогнепальної зброї, ДТП та іншими вчинками, скоєними працівниками прокуратури або за їхньою участю;
- вивчення перед направленням до прокуратури області декларацій про доходи, зобов'язання фінансового характеру та майновий стан працівників;
- перевірки звернень громадян, народних депутатів України, посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також публікацій критичного змісту в засобах масової інформації стосовно працівників органів прокуратури;
- проведення галузевих та комплексних перевірок у міжміськрайпрокуратурах;
- обґрунтоване застосування до працівників дисциплінарних стягнень та виваженого використання системи преміювання, стимулювання їх зацікавленості у позитивних результатах роботи, встановлення чи позбавлення надбавок;
- усі види навчань організованої форми;
- службове атестування працівників;
- залучення та використання всіх форм наставництва;
- зустрічі з ветеранами органів прокуратури та членами сімей працівників прокуратури [7].

На основі результатів проведеного аналізу сутності виховної роботи в органах прокуратури вважаємо, що з метою підвищення ефективності функціонування органів і підрозділів прокуратури необхідно розробити та прийняти Концепцію виховної роботи в системі органів прокуратури України. До основних моментів, які мають бути відображені в зазначеній Концепції, слід віднести такі: визначення поняття "виховна робота в органах прокуратури"; мета та завдання такої роботи; пріоритетні напрями здійснення виховної роботи в органах прокуратури; основні форми, методи й засоби здій-

снення виховної роботи в органах прокуратури. Також мають бути визначені фактори, що здійснюють безпосередній вплив на якість здійснення виховної роботи в органах прокуратури. На нашу думку, під час розробки Концепції виховної роботи в системі органів прокуратури України доцільно враховувати досвід Російської Федерації, де ще у 2010 р. прийнято аналогічну Концепцію.

Результатом реалізації Концепції виховної роботи в системі органів прокуратури України має бути формування високопрофесійного особового складу прокуратури України, здатного ефективно вирішувати поставлені перед органами прокуратури завдання щодо забезпечення захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави, поліпшення соціально-психологічного клімату в службових колективах, мінімізація порушень дисципліни, підвищення рівня психолого-педагогічної підготовленості керівників органів прокуратури, підвищення якості підготовки та перепідготовки кадрів, удосконалення форм і методів виховної роботи.

Список використаної літератури

1. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение / Л.П. Буева. – М. : Мысль, 1978. – 216 с.
2. Кехлеров С.Г. Настольная книга прокурора / С.Г. Кехлеров. – М. : Юрайт, 2012. – 816 с.
3. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури : наказ Генерального прокурора України від 28.11.2012 р. № 123.
4. Кондратьев Я.Ю. Организация национальной подготовки полицейских Сполученого Королевства : лекція / Я.Ю. Кондратьев. – К. : НАВС України, 2000. – 24 с.
5. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя / Н.В. Кузьмина. – Л., 1985. – 427 с.
6. Матюхіна Н.П. Управління поліцією зарубіжних країн: сучасні підходи та ключові поняття / Н.П. Матюхіна. – Х. : Гриф, 2006. – 301 с.
7. Методичні рекомендації щодо організації профілактично-виховної роботи з кадрами в органах прокуратури Кіровоградської області (2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/kadr.html?_m=publications&t=cat&id=107160.
8. Петков С.В. Эффективный менеджмент в органах внутренних дел / С.В. Петков. – Симферополь : Таврия, 2004. – 564 с.
9. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр. Послання Президента України до Верховної Ради України на 2000 рік // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 16. – С. 5–12.
10. Фролова И.Т. Философский словарь / [под ред. И.Т. Фролова]. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 628 с.
11. Bratton J. and Gold J. Human Resource Management. Theory and Practice / J. Bratton and J. Gold. – 1-st ed. – London, 1994. – 342 p.
12. Brett W. The Protectors' Welfare / W. Brett // Police Journal. – 1998. – Vol. 79. – № 1. The Police Association of South Australia). – P. 23–27.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013.

Пшонка А.В. Сущность воспитательной работы в органах прокуратуры Украины

Статья посвящена исследованию теоретических вопросов, связанных с проведением воспитательной работы в органах прокуратуры Украины. Исследованы сущность, содержание и направления воспитательной работы. Сформулированы предложения относительно усовершенствования воспитательной работы в органах и подразделениях прокуратуры Украины.

Ключевые слова: воспитательная работа, прокурор, прокуратура Украины, субъекты и объекты воспитательной работы, этика поведения.

Pshonka A. The essence of the educational work in the Prosecutor's Office of Ukraine

The article deals with theoretical issues related to the provision of educational work in the Prosecutor's Office of Ukraine. The essence of the content and direction of educational work. To offer suggestions for improvement of educational work in organs and departments Prosecutor's Office.

Key words: educational work, the prosecutor, the prosecutor's office of Ukraine, subjects and objects of educational work, ethical behavior.